

COST E-READ Stavanger-deklarasjonen om lesingens fremtid

Vi lever i en tid preget av stadig raskere og mer gjennomgripende digitalisering. Digital teknologi gir oss fantastiske muligheter når det gjelder produksjon av, tilgang til, lagring og overføring av informasjon. Samtidig utfordrer teknologien hvordan vi leser ulike typer tekster til ulike formål. De siste fire årene har en gruppe på nesten 200 forskere innen psykologi, nevrovitenskap, lesevitenskap, bokhistorie, litteratur- og medievitenskap fra hele Europa forsket på hvordan digitalisering påvirker måtene vi leser på.

Papir og skjerm innbyr til ulike former for bearbeiding av tekst. I dagens hybride situasjon med papir og skjermteknologier må vi finne ut hvordan vi best utnytter fordelene til både papir og digital teknologi på tvers av aldersgrupper og leseformål.

Forskning viser at papir fortsatt er det foretrukne mediet for lesing av lengre tekster, særlig når man leser for å oppnå dypere forståelse og for å huske det man leser, og at papir best støtter lesing av lengre informasjonstekster. Lesing av lange tekster er uvurderlig for en rekke kognitive funksjoner og ferdigheter, som konsentrasjon, utvikling av ordforråd og hukommelse. Derfor er det viktig at vi bevarer og dyrker langlesing som én av mange lesemåter og -formål. I takt med at skjermbruken fortsetter å øke, vil i tillegg én av de viktigste utfordringene være å finne ut hvordan man kan legge til rette for dybdelesing av lange tekster på skjerm.

Viktige funn:

- **Individuelle forskjeller i ferdigheter, evner og forutsetninger danner distinkte læringsprofiler, som påvirker barns evne til å bruke og lære av digitale versus trykte kilder.**
- **Digitale tekster gir svært gode muligheter til å skreddersy tekstpresentasjon etter individuelle preferanser og behov. Positiv innvirkning på forståelse og motivasjon har blitt påvist når digitale tekster er blitt nøye utformet med tanke på leseren.**
- **Digitale teknologier innebærer også utfordringer. Det er større sannsynlighet for at lesere overvurderer egen forståelse når de leser digitalt enn når de leser på papir, særlig når de er under tidspress, noe som fører til mer skumlesing og lavere konsentrasjon om innholdet.**
- **En meta-analyse bestående av 54 studier med mer enn 170 000 deltakere viser at forståelsen av lange, informative tekster er bedre når man leser på papir enn når man leser på skjerm, særlig når leseren er under tidspress. Det ble ikke observert noen forskjeller for narrative tekster.**

- I strid med forventningene til «digitalt innfødte» har slike negative effekter ved lesing på skjerm sammenlignet med papir økt snarere enn minsket over tid, uavhengig av aldersgruppe og tidligere erfaring med digitale medier/teknologier.
- Den kroppslig situerte kognisjonen (dvs. hvordan og hva vi lærer, vet og kan avhenger av kroppen og hjernen i samspill) kan bidra til forskjeller mellom lesing på papir og lesing på skjerm når det gjelder forståelse og hukommelse. Denne faktoren er undervurdert av både lesere, pedagoger og forskere.

Disse funnene er konsistente med forskning fra land utenfor Europa. På bakgrunn av disse funnene har vi formulert følgende anbefalinger:

Anbefalinger:

- Det må gjennomføres systematiske og grundige studier av betingelsene som fremmer læring og forståelse, og av omstendighetene som hindrer dette, både i trykte og digitale medier.
- Elever bør lære strategier de kan bruke for å mestre dybdelesing og andre komplekse leseprosesser på digitale enheter. Videre er det viktig at skoler og skolebiblioteker fortsetter å motivere elever til å lese papirbøker og setter av tid til dette i opplæringen.
- Lærere og andre pedagoger må gjøres oppmerksomme på at utskiftning av trykte bøker, papir og blyant til fordel for digitale teknologier i grunnskolen ikke er et nøytralt valg. Hvis det ikke følges av grundig utviklede digitale læringsverktøy og -strategier, kan det føre til en tilbakegang i utviklingen av barns leseforståelse og begynnende ferdigheter i kritisk tenkning.
- Egnede tiltak er nødvendig for å utvikle bedre retningslinjer for innføring av digital teknologi, særlig i skolen, men også mer generelt. I skolesammenheng gjelder dette for eksempel forskningsbasert opplæring i grunnleggende digitale ferdigheter (velge ut, håndtere, vurdere og integrere informasjon som finnes digitalt). Slike digitale ferdigheter kan brukes i mange sammenhenger, for eksempel i håndteringen av offentlig informasjon.
- Pedagoger, leseeksperter, psykologer og teknologer bør samarbeide om å utvikle digitale verktøy (og tilhørende programvare) som bygger på innsikt fra forskning på lesing av digitale og trykte materiale, som også tar høyde for den rollen kroppslig situert kognisjon spiller i lesing.
- Videre forskning på digitalt opplæringsmaterieill bør innebære økt samarbeid mellom utviklere av teknologi og forskere innen humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag for å legge til rette for fordomsfri og evidensbasert offentlig debatt om digitaliseringen.

Spørsmål for fremtidig forskning

I takt med den økende bruken av digitale teknologier både i skolen og for fritidslesing oppstår det en rekke viktige spørsmål om lesingens og leseopplæring:

- I hvilke lesesituasjoner og for hvilke lesere kan bruk av digitale tekster være mest fruktbart?
- Og omvendt, innen hvilke kontekster for læring, lesing og skriving bør man oppmuntre til og forsvare bruk av papir som medium?
- Fører mer lesing på skjerm – med mer fragmentert lesing, lavere konsentrasjon og mer overfladisk bearbeiding – til at skumlesing blir den vanlige måten å lese på, også når vi leser på papir?
- Blir mottakeligheten vår for falske nyheter, forutinntatte meninger og fordommer forsterket av at vi overvurderer de digitale leseferdighetene våre?
- Hva kan gjøres for å oppmuntre til dypere bearbeiding av tekster generelt og av tekster som leses på skjerm, spesielt?

Hvem er vi?

Evolution of Reading in the Age of Digitisation (E-READ) er et europeisk forskningsinitiativ som bringer sammen nesten 200 forskere innen psykologi, nevrovitenskap, lesevitenskap, bokhistorie, litteratur- og medievitenskap fra hele Europa som har forsket på effekter og implikasjoner av digitalisering på lesing. Mye av forskningen vår har hatt fokus på hvordan lesere, og særlig barn og unge, forstår eller husker skriftlig tekst når de bruker trykte versus digitale materialer. Medlemmene i dette EU-finansierte COST-nettverket møttes i Stavanger 3.–4. oktober 2018 for å diskutere hovedfunnene fra fire år med empirisk forskning og debatt (2014–2018). Stavanger-deklarasjonen om lesingens fremtid representerer en oppsummering av denne utvekslingen.